

забезпечуючи контроль за результативністю та ефективністю реалізації проектів. Презентація публічного модуля цифрової екосистеми управління відновленням DREAM відбулася під час конференції Ukraine Recovery Conference (URC) у червні 2023 року в Лондоні.

Таким чином, повна відбудова України буде реалізована після успішної перемоги, але важливо навести основні принципи та створити прозорі умови для цього процесу вже зараз. Відновлення доступу до інформації, яка була обмежена під час війни, визнається ключовим кроком для забезпечення прозорості влади перед громадянами та міжнародними партнерами. Оскільки відбудова України буде великою мірою залежати від фінансової допомоги партнерів, важливо забезпечити відкритість процесу для подальшої підтримки та створення позитивного іміджу країни як демократичної та відкритої. Тому принцип відкритості та прозорості відіграє ключову роль у відновленні, прогресі та підвищенні демократії в Україні.

Література

1. Бондар В. Прозорість як гарантія ефективної діяльності органів місцевого самоврядування в Україні. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a0057ac1-d9eb-411b-8ed4-fd62f776daf2/content> (дата звернення: 25.01.2024).

2. Прозорість під час війни та її важливість у відбудові. URL: <https://info/prozorst-pid-chas-viyny-ta-ii-vazhlyvist-u-vidbudovi/> (дата звернення: 25.01.2024).

3. Прозорість – запорука успішного відновлення. URL: https://lb.ua/blog/victor_mazyarchuk/577148_prozorst_zaporuka_uspishnogo.html (дата звернення: 25.01.2024).

УДК 341; 347(043.2)

Островська Б.В., д.ю.н.,
Інститут правотворчості та науково-правових
експертиз НАН України, м. Київ, Україна

ЗБЕРЕЖЕННЯ ГЕНОФОНДУ УКРАЇНИ: НАЦІОНАЛЬНА СТРАТЕГІЯ ЗАХИСТУ

Одним із актуальних питань захисту прав осіб, які беруть безпосередню участь у бойових діях або забезпечують здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі та стримування збройної агресії, або виконують покладені на них завдання в районах воєнних (бойових) дій, зокрема військовослужбовців та поліцейських, професійна служба яких пов'язана з високим ризиком втрати репродуктивної функції в

результаті отримання захворювання чи інвалідності при виконанні ними своїх службових обов'язків.

Ще з 2014 року, а особливо в умовах повномасштабного російського вторгнення після 24.02.2022 р., Україна понесла значні втрати серед чоловічого населення репродуктивного віку. Демографічні показники (за рівнем смертності і народжуваності) демонструють вражаючі цифри. В цих умовах права людини, які регулюють сферу її репродуктивного здоров'я (репродуктивні права), насамперед право на продовження роду, набуває особливої значущості.

22.11.2023 р. було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення права військовослужбовців та інших осіб на біологічне батьківство (материнство)» № 3496-IX (набирає чинності 23.03.2024 р.), що підіймає питання забезпечення права на охорону репродуктивного здоров'я, яке зокрема охоплює й реалізацію права на біологічне батьківство (материнство) [1]. З одного боку, цим Законом регулюється питання «забору, кріоконсервації та зберігання репродуктивних клітин військовослужбовців на випадок втрати ними репродуктивної функції при виконанні обов'язків оборони держави, захисту Вітчизни та інших покладених на них обов'язків відповідно до законодавства», що дає певні державні гарантії щодо збереження можливості біологічного батьківства (материнства) для захисників та захисниць України у випадку отримання ними поранень, які впливають на репродуктивні функції. З іншого боку, Законом установлюється, що: «у разі загибелі або визнання померлою в установленому порядку особи, репродуктивні клітини якої зберігаються, їх зберігання припиняється з подальшою утилізацією» [1]. В прийнятті таких змін до пункту 3 Прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 05.10.2023 р. № 2011-ХІІ вбачається дискримінаційне рішення не лише стосовно чоловіків військовослужбовців та поліцейських, для яких обов'язок захищати державу і право бути біологічним батьком не мають перетинатися, але й насамперед стосовно їх родин, зокрема репродуктивних прав їх дружин. Втрата чоловіка при виконанні його військового (службового) обов'язку є глибокою психологічною травмою, після якої позбавлення останньої можливості мати від нього генетично рідну дитину є додатковим ударом для жінки. Ця проблема надала суспільного резонансу питанню посмертної репродукції.

Лише донори репродуктивних клітин, а надалі визначені правонаступники мають законне та переважне право на волевиявлення у всіх спірних питаннях щодо їх подальшого використання [2, с. 452-453]. У цьому контексті Пропозиції Міністерства у справах ветеранів України до проекту Закону, що стосується біологічного батьківства (материнства)

(№ 6528/1.1/6.2-22 від 23.09.2022) мають експертну цінність для внесення поправок до зазначеного Закону та подальшої законотворчості в цій сфері [3].

Безумовно для держави надання такої можливості торкається питання витратної частини держбюджету. І не лише на оплату послуг зі зберігання репродуктивних клітин, а й на забезпечення пільг дітям загиблих військовослужбовців та поліцейських. Звичайно, що при підготовці проекту Державного бюджету України на 2025 та наступні роки потрібно передбачити видатки за окремою бюджетною програмою на реалізацію заходів щодо надання особам, визначеним цим Законом, медичних послуг, необхідних для здійснення забору, кріоконсервації та зберігання їхніх репродуктивних клітин для забезпечення реалізації їхнього права на біологічне батьківство (материнство) на випадок втрати репродуктивної функції.

Слід зазначити, що саме держава має сприяти реалізації програм репродуктивного здоров'я населення, зокрема шляхом надання певних послуг у цій сфері бюджетним коштом, оскільки, як проголошує Конституція України, «людина, її життя і здоров'я <...> визнаються Україною найвищою соціальною цінністю» (ст. 3), «сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою» (ст. 51) [4]. У цьому контексті принципово важливим є запровадження спеціальних програм щодо створення державних кріобанків для зберігання репродуктивних клітин [5, с. 66, 69]. Забезпечення таких програм (проектів) коштом держави сприятиме реалізації права вищезазначених осіб, які віддали своє життя за захист України, на біологічне батьківство (материнство). І після їх смерті держава має нести моральний обов'язок забезпечення можливості (закріпленої як право) бути народженим (ба більше – зачатими) їх нащадкам, що є по суті їх правом на продовження роду.

Крім того, має бути запроваджений державний контроль за переміщенням (у випадку об'єктивної необхідності) репродуктивних клітин за межі території України, а саме: встановлена заборона на їх вивезення з урахуванням чітко визначених виключних обставин. Водночас не потрібно забувати, що Україна завжди була в центрі уваги світового репродуктивного туризму. Тому закріплення запропонованих змін в Законі відкриває «вікно» можливостей їх неконтрольованого використання як українськими репродуктивними клініками, так і закордонним з моменту їх транспортування за кордон, до прикладу як донорського біоматеріалу чи з іншою незаконною метою (комерційною чи експериментальною).

Турбота держави про майбутні покоління є довгостроковим вкладом у людський капітал як основу національного багатства країни. Саме на обов'язку держави, закріпленому в ст. 16 Конституції України, що

стосується «збереження генофонду Українського народу», який безумовно охоплює природне право людини на батьківство та материнство, має бути зроблений основний акцент під час розроблення законодавчого регулювання цієї сфери.

Література

1. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення права військовослужбовців та інших осіб на біологічне батьківство (материнство): Закон України від 22.11.2023 р. № 3496-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3496-IX#Text>

2. Островська Б.В. Міжнародно-правове регулювання права людини на життя в контексті біоетики. Видання друге. Норма права. 2023. 558 с. URL: <https://jurkniga.ua/author/ostrovska-b-v/>

3. Пропозиції до проекту Закону України «Про внесення змін та доповнень до деяких законів України з метою забезпечення прав учасників війни на біологічне посттравматичне батьківство/материнство» № 6528/1.1/6.2-22 від 23.09.2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/bills/proekt-zakonu-pro-vnesennya-zmin-ta-dopovnen-do-deyakikh-zakoniv-ukraini-z-metoyu-zabezpechennya-prav-uchasnikiv-viyni-na-biologichne-posttravmatichne-batkivstvomaterinstvo>

4. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

5. Островська Б.В. Діти in vitro: українські реалії приватноправового регулювання. Нове українське право. 2022 (1). С. 64-70. URL: <https://doi.org/10.51989/NUL.2022.1.9>

УДК 340, 378.1(043.2)

Палеха В.О., здобувач вищої освіти
третього (освітньо-наукового) рівня,
Національна академія внутрішніх справ, м. Київ, Україна

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Особливістю сучасного розвитку суспільна є швидкоплинність та трансформація зовнішніх факторів і умов, що на нього впливають. Саме тому, характерною ознакою розвитку освіти в Україні є необхідність її адаптації до динамічних змін, спричинених різними факторами. Одним із значних поштовхів у цьому питанні стали, по-перше, пандемія COVID-19, а, по-друге, акт зовнішньої агресії росії проти України, які обидва кардинально змінили традиційне навчання, що значною мірою вплинуло на організацію освітнього процесу в усіх закладах, змусивши пришвидшено оцифровуватись.